

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Den Haag in veelvoud: de noodzaak van een samenhangende Haagse missie op bestuurlijk, hoger onderwijs en samenlevingsniveau.

Meer, F.M. van der

Citation

Meer, F. M. van der. (2018). Den Haag in veelvoud: de noodzaak van een samenhangende Haagse missie op bestuurlijk, hoger onderwijs en samenlevingsniveau. *Reeks Casual Papers Centre For Public Sector Reform*, 2018(1). Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/64061>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/64061>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Den Haag in veelvoud: de noodzaak van een samenhangende Haagse missie op bestuurlijk, hoger onderwijs en samenlevingsniveau.

Frits van der Meer, CAOP chair (leerstoel) Comparative Public Sector & Civil Service System Reform¹,
Instituut bestuurskunde, Universiteit Leiden
f.m.van.der.meer@fgga.leidenuniv.nl

Reeks Casual Papers Centre for Public Sector Reform; 2018/1

Inleiding: het startpunt Den Haag

Over bestuurlijk Den Haag valt heel veel te zeggen en dat gebeurt dan ook regelmatig. Er is sprake van een bestuurlijk Den Haag in veelvoud: de Haagse kaasstolp, Den Haag: de landelijke overheid met zijn kerndepartementen, Den Haag de stad van (inter) nationale vrede, recht en nu ook veiligheid, (het minst bekend) Den Haag als provinciale hoofdstad, Den Haag als stad van (inter)nationale bestuurlijke organisaties en instellingen. Ook zijn er veel hoger onderwijsinstellingen gevestigd, die zich graag voorstaan op hun internationale uitstraling en karakter. Het interessante is dat de gemeente Den Haag zich al enige tijd profileert als de stad van vrede, recht en veiligheid in het bijzonder op internationaal gebied.² Daartoe behoren internationale (juridische en politie)organisaties als de gerechtshoven, Europol en in Rijkswijk het Europees Octrooibureau. Daarnaast presenteert de gemeente Den Haag zich als een (cyber) security hub bijvoorbeeld door middel van the Hague Security Delta; een platform voor publiek en private partijen met een website alleen in het Engels.³ Wat bij Den Haag vrij sterk naar voren komt is ook bij andere (grotere) gemeenten te zien en ook bij daar gevestigde (hoger) onderwijsinstellingen waar te nemen. De vraag is of de aandacht niet te veel gericht wordt op het geglobaliseerde en internationale (bestuurlijke) niveau en op een deelsector als het internationale recht en veiligheid. Dit kan het belang van een meervoudige nationale en lokale identiteit van bestuur en samenleving, zoals onder zal worden uitgelegd, miskennen. Kortom doet de gemeente Den Haag in zijn gekozen profilering maar ook andere (grotere) gemeenten en zoals hieronder zal blijken ook het hoger onderwijs zich zelf niet te kort door

¹ Deze Engelstalige titel geeft het geïnternationaliseerde karakter van de Leidse Universiteit goed weer. Dit geldt in gelijke mate voor de bijna absolute dominantie van het Engels in de masters, maar ook in de geautomatiseerde informatievoorziening in de bussen in Leiden.

² Daar behoort ook geografisch gezien een internationale zone op de stadskaart van Den Haag bij: zie <https://www.denhaag.nl/en/in-the-city/international-the-hague/international-zone.htm>

³ Interessant is dat bij bezoek op 12 januari 2018 onder de kop 'events' alle activiteiten in het Nederlands zijn.

de relatieve aandacht voor het lokale, regionale, landelijke Nederlands bestuur en private partijen binnen het publiek domein relatief achter te stellen? Bij de beantwoording van die vraag begin ik bij wijze van voorbeeld als startpunt bij Den Haag, maar als gezegd deze gemeente en de daar gevestigde onderwijsinstellingen zijn in dit opzicht zeker niet uniek, maar de door de gemeente gearticuleerde ‘city-branding’⁴ maakt Den Haag een bruikbaar vertrekpunt voor dit betoog.

Het betoog verder uitgewerkt

Interessant is dat in de eigen gemeentelijke profilering, Den Haag niet als stad van gemeentelijk, regionaal, provinciaal en vooral landelijk bestuur wordt genoemd. Een mogelijke verklaring kan zijn dat die overheden gezien worden als extra municipaal (buiten gemeentelijk) naar analogie met de klaarblijkelijk zeer gewaardeerde extra territoriale (waaronder ook de veiligheid)organisaties. Zonder de gemeente Den Haag allerlei (negatieve) opinies toe te schrijven over bijvoorbeeld het nationale bestuur is die veronachtzaming van het nationale bestuur in breder verband aan te treffen. Met een veronderstelde toenemende globalisering van bestuurlijke en maatschappelijke verhoudingen en het toegenomen gewicht van de (internationale) veiligheid situatie zou dat nationale en binnen nationale bestuur aan gewicht en belang verliezen. Wellicht is daarnaast in het bijzonder dat nationale bestuur niet zo erg populair. De aanduiding de Haagse Kaasstolp voor het rijksbestuur is daarvan een voorbeeld. Immers in de media en delen van de samenleving is de rijksoverheid niet erg populair. Wat er in bestuurlijk Nederland fout gaat, is in het bijzonder in die rijksoverheid aan te treffen en aan die zelfde nationale overheid te verwijten. Voor die fouten en ontsporingen zijn zowel politici als ambtenaren verantwoordelijk. Die politici en ambtenaren zouden, in de zelfde trant van redeneren, zich overgeven aan politieke en bureaucratische spelletjes over de rug van de “gewone”, eerlijke burger heen zonder de moeite te nemen om de aanwezige problemen op te lossen. Want, wat tegenstrijdig, de verwachting over het probleemoplossend vermogen van de (centrale) overheid blijft enigszins paradoxaal onverminderd hoog. Met die falende centrale overheid wenst men als burger en andere (‘lagere’) overheden liever niet geassocieerd te worden. Deze wat simpele Haagse kaasstolpvisie is natuurlijk een mooi instrument in de handen van alternatieve politieke stromingen om in tijden waarin de politiek en het representatief democratisch stelsel enigszins verdacht is om naar de gunst van kiezers te hengelen. Maar dat is voor een ander debat.

De onvrede kan tevens behulpzaam zijn voor lokale bestuurders om te tonen dat men weinigen schuld heeft aan het zogeheten tekortschietend politiek-bestuurlijk stelsel en daaruit voortvloeiende tekortkomingen in de lokale dienstverlening naar de burgers toe. Burgermeesters zouden het, conform de ideeën gelanceerd door Barber in zijn ‘If mayors ruled the world’,

⁴ Zie onder meer <http://www.citybranding.be/> en <https://www.eurib.net/city-branding/>

veel beter doen dan de centrale overheid wanneer ze het zelf voor het vertellen zouden hebben. Overigens naar mate een burgemeester meer te vertellen heeft en inhoudelijke keuzen maak (ook een definitie van politiek) neemt ook de kans op de partijpolitisering van het burgemeester ambt toe. Als gevolg komt dan de keuze weer sterker op de agenda te staan en zijn we conform de aanhangers van de Barberistische visie op het burgemeestersambt weer verder weg. Daarnaast is het deels vervangen van de taken van door burger- en gebruikersraden 9 gemeenteraden (zie het code Oranje initiatief, dat weer wat uit het gezichtsveld is geraakt) ook geen oplossing. Het kan wellicht ongewild tot een gevaar van machtsconcentratie bij lokale (uitvoerende) politieke den ambtelijke bestuurders leiden, die in samenhang met actieve, beter opgeleide en politiek-bestuurlijke competente burgers de zaken kunnen regelen. Dit lijkt de diploma-democratie ten top. Los van de vraag of het romantisch sterke leiderschap van de burgermeester en een versterkte rol van de lokale bestuurders als geheel werkelijk een oplossing biedt, is de Haagse kaasstolp gedachte aldus wat verdacht gegeven een al te gemakkelijke probleemdefinitie en een eenzijdig toedelen van de schuld(vraag). Maar zelfs dan is het maar de vraag of je als "smart city (slimme stad)" een bepaald aspect: het internationale en op een bepaalde sector zo moet accentueren.

Terugkerend naar het thema van Den Haag als bestuurlijk centrum in en van Nederland en het belang van het (Nederlands) openbaar bestuur. Van de rond 52.000 mensen direct werkzaam in het openbaar bestuur in de gemeente Den Haag in 2016 zijn er rond de 90% werkzaam bij dat nationale openbaar bestuur binnen Nederland en 10% bij extraterritoriale organisaties.⁵ Die laatste organisaties zijn natuurlijk in de Haagse regio gevestigd bij gratie van Den Haag als vestigingsplaats van die nationale overheid. Waar het justitie betreft behoren ook de Hoge Raad, de Raad van State, de Gerechtshoven en andere rechters behoren tot dat nationale bestuur. Dat zelfde geldt voor de politie. Het belang van groeisectoren als (internationale) recht en veiligheid is op zichzelf niet onjuist, maar om voornoemde redenen wel wat eenzijdig te noemen. Kortom het blikveld van de gemeente Den Haag in deze lijkt toch iets te beperkt en men laat kansen om zich zelf te profileren onderbenut. Wellicht wordt het ingegeven door een wat al te sterke interesse voor relatieve groeicijfers in de betreffende sectoren en wat overdreven uitstralingseffecten naar overige delen van de stedelijke economie en samenleving. Ook kan het zijn dat gedacht wordt hoe meer sectoren geglobaliseerd zijn hoe beter en hoe vromer dat is of in wat meer recent jargon 'sexyer'. Men kijkt toch niet goed wat men heeft en verwaarloost ook in externe profilering die vestigingsplaats van de nationale overheid. Denktanks, kennisinstituten en lobby-instantie, hoofdkwartieren van bedrijven leven hiervan. Kortom: de gemeente en regio Den Haag zouden zonder die nationale, regionale en lokale overheid verschrompelen. Ook de relaties tot de burgers, onderwijs, gezondheidszorg, zorgorganisaties worden zonder die inbedding in dat Nederlands openbaar bestuur wat onbegrijpelijk.

⁵ Interessant is dat in de Werkgelegenheidsmonitor 2016 van Den Haag bij de specifiek Haagse profileringsclusters niet het openbaar bestuur wordt gerekend, maar deels zijn toegedeeld aan andere clusters als internationaal die nogal breed zijn aangezet. Wat betreft Zuid-Holland bedraagt die werkgelegenheid binnen het Nederlands openbaar bestuur op rond de 130.000 personen.

Natuurlijk houdt in de praktijk de gemeente Den Haag hiermee rekening. Ander zou de kans op een tekortschietende lokale publieke dienstverlening groter worden. Die kwaliteit is, met de altijd mogelijke kanttekeningen in het sociale domein, nog voldoende in orde. Er is vooral mijns inziens sprake van een mankement in de strategische positionering.

Geldt dit alleen voor de gemeente Den Haag? Nee, ook andere (lokale) overheden “bezondigen” zich hieraan. Het idee van een geglobaliseerde stedelijke gemeenschap is aantrekkelijk. Het internationale en mondiale is daarom voor een bestuurder aanlokkelijk en wellicht ook status verhogend. Of die overmatige concentratie voor de gemiddelde burger in gelijke mate geldt, blijft maar de vraag.

Buiten de (lokale) overheden is een soortgelijk verhaal ook voor de (Haagse en andere Nederlandse) hogere en met name universitaire onderwijsinstellingen te houden. Het algemene universitaire probleem in deze is bekend. Universiteiten en hogescholen willen zich graag in de internationale en geglobaliseerde vaart mee laten voeren. Ook voor deze instellingen geldt het zelfde wat eerder over de gemeente Den Haag is gezegd. Hun houding is te verklaren uit enerzijds de wens om internationaal mee te spelen en via een hogere plaats op Angelsaksische verhoudingen geïnspireerde en dus gedomineerde ranglijstengeld uit gelijkblijvende middelen te krijgen. Daarom is men eigenlijk niet geïnternationaliseerd maar heeft zich men bekend tot de Angelsaksische leef- en denkwereld. Daarnaast lijkt het ook voor deze instellingen leuk te zijn om als een ‘global player’ gezien te worden. Als gezegd Engels wordt dan de voertaal, het nieuwe Latijn. Het verdwijnen van die academische voertaal in de 19^e eeuw maakte de academische studenten uitwisseling toen wat complexer.

Is er met die universitaire globalisering iets mis mee? Kennis van wat buiten Nederland gedacht en bedacht wordt is wetenschappelijk en maatschappelijk gedacht uitermate belangrijk en verrijkend. Wetenschappelijk en universitair isolationisme is geen optie. Vandaar dat het vergelijkend perspectief terecht zo veel aandacht krijgt. Maar dat is wat anders dan de steeds populairdere op- en misvatting in de moderne Nederlandse academische gemeenschap, dat universiteiten (altijd) de opleiding van zuivere wetenschappers tot doel hebben (gehad). Een visie die bij de maatschappij, sociale en deels geesteswetenschappers ingegeven kan zijn door een onterecht minderwaardigheidscomplex ten opzichte van de harde (“echte”) betawetenschappen. Dat idee van de zuivere wetenschap behoort tot wat men aanduidt als de Duitse 19^e-eeuwse romantische Von Humboldt opvatting over de taak van universiteiten. Dat was niet in de 19^e noch begin de 20^e eeuw de Nederlandse dominante visie. Hier in Nederland had men binnen ons universitair bestel in een moderne vertaling de opleiding van studenten tot academic professionals tot doel; althans waar het juristen, medici en heden ten dage sociale wetenschappers waaronder bestuurskundige kunnen worden begrepen. Ook bij buitenlandse bezoekers bestond hier veel waardering voor die attitude (zie Ramalho Ortigão, Holland 1883). Toepassingsgericht is natuurlijk maar een facet van het universitair bezig zijn, maar het ontbreken daarvan is geen lakmoesproef voor een hoogwaardig universitair en wetenschappelijk gehalte. Academische professionals zijn in staat om oplossingen te vinden voor proble-

men waar standaard antwoorden uit het boek te kortschieten en men zelfstandig over de grenzen van het bestaande uit moeten gaan; daar is een academische (onderzoekende) houding voor nodig. In ieder geval voor wat betreft maatschappij- en sociale wetenschappen als bijvoorbeeld de bestuurskunde, politieke wetenschappen, het recht een inhoudelijke verbondenheid met de nationale, provinciale en lokale situatie van essentieel belang is en blijft. Dit geldt niet alleen voor de toekomstige arbeidsmarkt voor afgestudeerden in dit geval het openbaar bestuur en alles wat daarom heen hangt. Zo zijn artsen geen zuivere wetenschappers, maar ze kunnen hun functie niet waar maken zonder die onderzoekende houding. Hetzelfde geldt voor bijvoorbeeld ingenieurs en als gezegd bestuurswetenschappers in de hogere positie binnen het openbaar bestuur. Die arbeidsmarkt voor academic professionals blijft in essentie voor voren genoemde groepen Nederlands. Dat is wellicht voor sommige bestuurders bij de universiteiten wellicht wat teleurstellend, maar het is niet anders. Ook voor ivoren toren wetenschappers die dat academisch professionele maar (onterecht) op HBO niveau vinden. Onverstandig is het dan om de terminologie van dat Nederlandse bestuur te kennen en ook zo wat op de hoogte te blijven van die Nederlandse samenleving. Daarom is hoger onderwijs (mede) via het medium van de Nederlandse taal zo belangrijk. Een samenleving die zich zowel (in onderlinge relatie staande) lokale, regionale, provinciale, nationale en internationale dimensies kent. Vandaar dat onderwijs gericht op Nederland in de betreffende taal en op de internationale werkelijkheid (niet bij uitsluiting in de post-Brexit en de post Pax America wereld in het Engels en dan zich richtend op de Angelsaksische situatie) gecombineerd moeten worden. De huidige Nederlandse universitaire besturen met in begrip van veel universitaire medewerkers lijken dit te onderschatten en te miskennen. Ook voor de Haagse universitaire en andere hoger onderwijsinstellingen is die academische professionele en *mede* een op de Nederland context gerichte benadering van belang.

Om het beeld van het ‘bashen’ (onderuithalen) van de gemeente Den Haag en de Haagse hoger onderwijsinstellingen te vermijden, dat veronachtzamen van het bredere bestuurlijke plaatje geldt ook voor andere (grotere) gemeenten en hogere onderwijsinstellingen en in het bijzonder de universiteiten die zich graag als ‘globale’ spelers willen profileren in een mondiale urbane en in geval van het hoger onderwijs vooral universitaire concurrentieslag. Dat profileren is wellicht handig als communicatie- en branding instrument. We spreken wel over het nieuwe besturen als een multilevel governance systeem; de zorg voor het publiek domein (het algemeen belang) dat door publieke en private actoren op verschillende schaalniveaus wordt vorm gegeven. Elk van die actoren start uit het eigen belang maar ze werken en vechten het samen uit om zo dat publieke domein inhoudelijk vorm te geven. De aandacht te vestigen op een weliswaar interessant onderdeel van dat systeem miskent het belang van de andere actoren. In het bijzonder die andere (‘lagere’) actoren bevinden zich in de directe leefwereld van burgers.

Bij wijze van conclusie

Kortom, Nederland heeft in de loop van zijn geschiedenis altijd vrij open grenzen gekend en open gestaan voor internationale ontwikkelingen. In handels en maatschappelijk opzicht is Nederland altijd al geglobaliseerd geweest. Dat is in de afgelopen jaren nog sterker geworden, maar het is niet in plaats gekomen van het nationale en lokale dimensies van samenleven. Burgers kennen een meervoudige identiteit, die niet alleen internationaal, nationaal of lokaal is. Dat te miskennen geeft aanleiding tot gevoelde problemen van identiteits- en identificatieverlies en tegelijkertijd leidt het tot het gevaar van afsluiting van de “buiten” wereld. Het overmatig concentreren op het laatste geglobaliseerde en internationale (bestuurlijke) niveau en op een deelsector als het internationale recht en veiligheid miskent het belang van een meervoudige identiteit van bestuur en samenleving. Het verschaalt de strategie van gemeenten als Den Haag en brengt de functie en meerwaarde van de hogere onderwijsinstellingen in gevaar; namelijk in die zin dat ze minder relevant worden voor samenleving en bestuur in Nederland zowel vanuit praktisch als wetenschappelijk opzicht.